

Prosjektoppgave

Tittel *Minoritetsbefolkningen Rudari i Romani – hvilken muligheter og utfordringer har den unge generasjon av Rudari?*

Undertittel *Hvem er de og hvilken posisjon har de i dagens Rumenske samfunn?*

Title *Minority group of Rudari in Romania- What constitutes opportunities and what challenges for the young generation of Rudari*

Subtitle *Who they are and what position do they have today in Romanian society?*

Forfatter: *Solbjørg Synnøve Hansen*
LPD 540

Prosjektoppgave i ledelse og personalarbeid

Avdeling NSN

HINT

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV KANDIDAT-, PROSJEKT-, BACHELOR- OG MASTEROPPGAVER

Forfatter(e): Solbjørg Synnøve Hansen

Norsk tittel: *Minoritetsbefolkningen Rudari i Romania –hvilke muligheter og utfordringer har den unge generasjon av Rudari?
Hvem er de og hvilken posisjon har de i dagens Rumenske samfunnet?*

Engelsk tittel: *Minority group of Rudari in Romania - What constitutes opportunities and challenges for the young generation of Rudari
Who they are and what position do they have today in Romanian society?*

Studieprogram: Ledelse og personalarbeid

Emnekode og navn: 540 LPD

Vi/jeg samtykker i at oppgaven kan publiseres på internett i fulltekst i Brage, HiNTs åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: 04.06.2015

Dato: 30.05.201

Solbjørg Synnøve Hansen

underskrif

Innholdsfortegnelse: **side**

Forord

Sammendrag

Summary

- 1.0. Innledning med problemstilling 1**
  - 1.1. Disposisjon 2**

- 2.0. Historisk data: 2**
  - 2.1. Roma 2
  - 2.2. Rudari 2

- 3.0. Metode..... 4**
  - 3.1. Valg av metode og informanter 4
  - 3.2. Gjennomføring av intervjuene 5
  - 3.3. Reliabilitet og Validitet 6

- 4.0. Datagenerering og analyse 7**
  - 4.1. Kultur- Troen- utfordringer- mål..... 7
  - 4.2. Utdannelse 9
  - 4.3. Arbeid 11
  - 4.4. Lederperspektivet 12
  - 4.5. Diskriminering 14

- 5.0. Teori og drøfting 16**
  - 5.1. Habitus 16
  - 5.2 Struktur & Kultur 16
  - 5.3 Identitet 18
  - 5.4 Marginalisering 19

- 6.0. Oppsummering 20**

Litteraturliste

Vedlegg: Vedlegg 1: Intervjuguide

FORORD.

Denne prosjektoppgaven er både en oppdatering og videreføring av mitt engasjement for de fattige av de fattige; Rudari folket i Romania. Med over to tiår kjennskap til folket, kulturen og språket er det for meg en stor ære å presenter denne særegne folkegruppen av sigøynerne i et akademiske fora. Kan mitt begrensede feltarbeidet føre til en større interesse for denne «bortgjemte» gruppen vil hensikten med oppgaven være nådd.

Jeg vil rette en stor takk til ledelsen for LPD (ledelse og personal) ved HINT (høgskolen i Nord – Trøndelag) som gav meg denne unike mulighet, samt til min veileder Håvard Åsvoll for innspill og hjelp gjennom hele prosessen. Likedan mine gode venner Bill og Jean Gray for oversetting av hele prosjektoppgaven til engelsk. Samt Elisabeta Turculet, Marius Iatcu, Elena Wangsholm og Laszlo Foszlo for oversetting underveis. Og ikke minst informantene i Romania som villig stilte opp, og gjorde prosjektoppgaven mulig. Takk også til seniorforsker ved det antropologiske institutt i Bukarest Dr. Stefan Dorondel for god og nyttig hjelp både i forkant og under feltarbeidet. Likedan forskerne: Viorel Achim, Laszlo Foszlo og Annemarie Sorescu Marinkovic for bidrag med data.

Sammendrag:

Rudaris plassering er komplisert når det gjelder gruppering av sigøynerne i Romania. Blant enkelte forskere blir det hevdet at de tilhører Roma sigøynerne, men selv avviser de denne tilhørigheten, og sier at de nedstammer fra dakerne og er «de ekte» Rumenerne. Fra myndighetenes side finnes det ingen Rudari bare Roma, og i 2002 ved folketellingen ble Rudari registrert som Roma (Dorondel, 2007).

I dag vokser det opp en generasjon Rudari som vil bort fra fattigdommen, og delta i samfunnslivet på lik linje med majoriteten. Det er nettopp denne gruppen som er mitt hovedfokus og dermed følgende problemstilling:

Minoritetsbefolkningen Rudari i Romania –hvilke muligheter og utfordringer har den unge generasjon av Rudari?

Hvem er de og hvilken posisjon har de i dagens Rumenske samfunnet?

Integreringen i samfunnet har skjedd gradvis, og etter revolusjonen har mulighetene for utdannelse økt betraktelig. Utfordringene handler mye om den lave sosiale status og diskriminering de møter fra majoriteten. Men intervjuene viser målrettede unge Rudari som ikke gir opp. De er hardt arbeidende og seriøse med planer for fremtiden. Samtidig mener de at utfordringene og forskjellsbehandlingen har avtatt etter revolusjonen. Oppgaven konkluderer med følgende: «*Når de Rudari blir løftet opp blir hel kommunen løftet opp.*»

Summary.

Placing the Rudari among the gypsies is complicated in Romania. Some scientists claim they belong to Roma gypsies, but the Rudari themselves reject this sense of belonging, and say that they have descended from the Dacians and are the "real" Romanians. The government says there are no Rudari people only Roma gypsies. At census in 2002 the Rudari were registered as Roma gypsies by the authorities (Dorondel, 2007).

Today there is a growing generation among the Rudari who want to escape poverty and participate in society on an equal level as the majority. It is precisely this group that is the focus for my project, and the topic is as follows:

Minority group of Rudari in Romania - What constitutes opportunities and challenges for the young generation of Rudari

Who they are and what position do they have today in Romanian society?

Their integration of society has taken place gradually, and after the revolution opportunities for education have increased significantly. The challenge lies in the Rudari's low social status and in the discrimination, they face from the majority. However, interviews show ambitious young Rudari who do not give up. They are hardworking and have serious plans for the future. They believe that the challenges and discrimination has slowed after the revolution. The project concludes as follows: "*When the Rudari people are lifted up the whole municipality will be lifted up.*"

1.0. Innledning med problemstilling.

«Hvorfor valgte du å jobbe med Rudari av alle minoritets grupper?» spørsmålet fikk jeg fra en av Rudari informantene i Romania. Et godt spørsmål som jeg vil gjøre mitt beste for å besvare i denne prosjektoppgaven. Hovedhensikten med mitt engasjement for Rudari; de fattige av de fattige, er å se de komme ut av fattigdom og bli verdsatt i samfunnet. Ut fra dette har jeg valgt følgende problemstilling: *Minoritetsbefolkningen Rudari i Romania- hvilke muligheter og utfordringer har den unge generasjonen av Rudari? Hvem er de og hvilken posisjon har de i dagens Rumenske samfunnet?*

Jeg kom til Romania første gang høsten 1989 fire måneder før revolusjonen. I 1992 møtte jeg den kjente musiker og sigøynerpastor Stan Onoriu i Bukarest. Han fortalte om de sju grupperinger av sigøynere i Romania. Nederst på rangstigen var Rudari. Opptakten til det hele startet høsten 1987 som student i USA. Kallet jeg fikk førte meg til Romania for å hjelpe den «bortgjemte» minoritetsgruppen av Rudari. Jeg bodde i Romania fra 1991-95. Våren 1992 kom jeg over et innlegg i hovedstadsavisen «Romania libere» om Rudari folkets vanskelige situasjon i Cormatcel (pseudonym) tettsted 100 km sør/ øst for hovedstaden Bukarest. Av de 6000 innbyggerne i Cormatcel utgjør Rudari 1000. Stedet ble fra da av min hovedbase for arbeidet i Romania. Må få tilføye at mitt engasjement nettopp for denne gruppen kan også knyttes til min bakgrunn fra et lite fisker og bondesamfunn i Nord Norge, samt opplysninger om sigøynere anner generasjoner tilbake som ble fortalt meg sommeren 1987.

Rudari er bofaste og bedre integrert i det rumenske samfunn enn de andre Roma sigøynere. Av rumenerne blir de betegnet som «en slags sigøynere». Selv definerer Rudari seg ikke som Roma. Men på grunn av hudfargen blir de marginalisert og diskriminert av majoriteten, og sett på som Roma. (Dorondel, 2007).

Etter revolusjonen i 1989 har det vokst frem en generasjon av Rudari, som lengter etter å komme bort fra fattigdom og klatre på den sosiale rangstigen. De vil nyte alt som deres foreldre ikke kunne gi dem. Kjennetegn på Rudari av i dag er: Hardt arbeidende, utholdende, seriøse med gode holdninger, og ser nødvendigheten av utdanning Men økonomien er ofte et hinder. Gjennom intervjuene deler den unge generasjon av Rudari åpenhjertig sine tanker og erfaringer, muligheter og utfordringer som minoritetsgruppe i et demokratisk Romania. Dette samt tiltak fra myndighetenes side danner grunnlaget for oppgaven. Kilder fra forskere, bøker, nettsteder samt eget arbeid utgjør grunnlaget for prosjektoppgaven min.

1.1. Disposisjon. Del 2 tar utgjør historikken, forskningsdata om Roma sigøynere generelt og Rudari spesielt. Del 3 er metodekapitlet med selve forskningsprosessen: Hvem deltar, hvor undersøkelsen utføres og hvordan den utføres. Del 4 utgjør oppgavens hovedfokus:

Datagenerering fra feltet med analysen. Del 5: Teori og drøfting av den innsamlede data. Del 6: Oppsummering: Konklusjonen; «*Når de Rudari blir løftet opp blir hele kommunen løftet opp!*»

2.0. Historiske data.

2.1. Roma.

Sigøynere er Europas største minoritet, og teller nærmere 14 millioner. De omtales ofte som «*Europas mest foraktede minoritet*». Utseende og tradisjoner var de første kilder til diskriminering, som senere utviklet seg til stereotyper og trakassering (Pogosyan, 2010).

Språk studier og senere genetisk undersøkelse viser at sigøynere kom fra Punjab provinsen i det nordvestlige India. I dag har India anerkjent sigøynere som en eksterritorial folkegruppe. Identiteten bestemmes utfra familieband, språk, kultur og om de er fastboende eller nomadisk. (Johansen, 2010:10).

De første sigøynere kom til Europa i forbindelse med de mongolske angrepene på 1200 tallet. I Romania ble de sett på som en kjærkommet kilde til arbeidskraft og dermed gjort til slaver. Slaveriet i Romania ble ikke avskaffet før 1864 (<http://wikipedia.org>).

Under det Bysantinske herredømme fikk sigøynere navnet Roma.

I rumensk historie refereres det tradisjonelt ikke til sigøynere, ikke engang i studiet av etniske minoriteter og inter-etniske relasjoner. Som et resultat av dette, har sigøynere sjelden uttrykt seg i det offentlige rom som en etnisk gruppe, og dermed ikke vekket noen spesiell historisk interesse. Selv presenterte de seg som en stor heterogen konglomerat. Det som forente dem bortsett fra deres felles opprinnelse var deres marginale sosial status, og dermed deres isolasjon fra resten av befolkningen. «Marginaliseringen og diskriminering av sigøynere fra majoriteten er en arv som stammer fra den sosiale og juridiske status som slaver. Men kapitlet om sigøynere i den Rumensk etniske historie er ennå ikke skrevet», hevder historieforsker og forfatter Viorel Achim i sin bok «*The Roma in Romanian history*» (2004).

2.2. Rudari.

Ion Chaleca, Rumensk etnolog og historiker gjorde studier av Rudari 60 år tilbake i tid. Han mente at årsaken til de «tynne» forskningsdata om Rudari var begrunnet i deres bosted utenfor landsbyene, i skogen eller avsidesliggende daler. Senere er det kommet til en beskjeden mengde av nyere data hovedsakelig på Rumensk. Etymologisk er navnet Rudari fra tiden da

de sannsynligvis vasket ut gull fra elvene (rada=metall). Men ved å spørre en Rudari hva navnet betyr vil svaret være: «*Tre- arbeider*». De få etnografer som har studert Rudari, er all enige i at en gang inn i den moderne tid gikk de over til å arbeide med tre. Rudari's sosiale og økonomiske identitet var knyttet til deres håndverk som tre arbeidere. Skogen ble deres bosted og kilde til overlevelse. Under kommunisttiden ble de tvunget til assimilering. I dag er de fleste av Rudari integrert, har sine enkle hus, men eier ingen jord og bor i utkanten av lokalsamfunnet, mens noen bor i byene. Gamle tradisjoner har veket plassen i søken etter en høyere levestandarden (Dorondel, 2007:219).

Dr.Stefan Dorondel ved det antropologiske fakultet i Bukarest, som selv har gjort feltarbeid blant Rudari, poengterer at den sosiale virkelighet er komplisert når det gjelder grupperingen av sigøynere i Romania. Historie forskere S. Nicolaescu – Plopsor klassifiserer Rudari som ikke sigøynere. Hans forklaring er at Rudari har en annen kultur, etnografisk og sosialt, enn den som finnes blant sigøynerne. Mens ekspert på etnisitet av Roma, M. Stewart, anser Rudari som en del av Roma selv om de ikke vedkjenner seg denne tilhørighet eller snakker romani. Senere tids genetiske studier hevder at Rudaris opprinnelse er fra India. (Dominica, 2014).

Derimot er det mange av Rudari som mener at de er etterkommere av de gamle dakerne og viser til legendene. «Vi er de ekte Rumenere og tilhører ikke Roma. Vi snakker ikke deres språk og har ingen likhet. Vi verken stjeler eller bedrar. Vi er kristne. Vi gifter oss heller ikke med Roma». Bare for en generasjon tilbake praktiserte Rudari endogami. Mens i dag gifter de seg gjerne med rumenere for å unngå stereotypi og samtidig kunne heve sin levestandard. Rudari er en heterogen gruppe med forskjellige benevnelser som Lingurari og Boyash utfra hvor de bor både i Romania og i andre land. Kan nevne at Mor Teresa fra Albania var av Boyash avstamning. Selv om Rudari ikke anser seg selv som en minoritetsgruppe av Roma, registrerte den rumenske stad ved folketellingen i 2002 Rudari som Roma. (Dorondel 2007).

Leder for Rudari i Cormatcel (Her er navnet Rudari) utgangspunktet for mitt feltarbeid, forteller Rudaris historie hentet fra kirkebøker på stedet. «De fleste av oss kom fra området ved Craiova generasjoner tilbake i tid. Fra 1935-47 vandret vi fra skogområde til skog området, inntil hver gruppe slo seg ned ved Donau. Alle prøvde å finne et sted å være som grunnlag for livsopphold. Det var bare noen få som fortsatte å reise, mens de andre fant sitt arbeid med et spesielt treslag kalt Ploput alb (hvit poppel) som vokser langs Donau. Det de laget og solgte holdt knapt til overlevelse. Problemet var økonomien. Jobbet de litt visste de

ikke hva de kunne gjøre med pengene. De hadde ikke utdanning og ble ofte lurt. For å bli integrert i samfunnet måtte de sendes på skole. Majoriteten ville ikke ha sine barn sammen med «ville folk» fra skogen. Dermed ble det bygd egen skole for Rudari. Men etter hvert ble Rudari spurt om å jobbe på jordeiendommene til majoriteten. Dette ble begynnelsen til et vennskap som medførte at majoriteten og Rudari også ble sammen i *en* skole i sentrum. Min far og bestefar og flere fra Rudari var veldig flinke på skolen. Når de oppdaget ord og lærte å lese, ble dette en ambisjon om å virkelig lære! Lærerne ble overrasket over deres intelligens som analfabeter. Husker godt de fattigslige husene, *bordei*, hvor generasjonen 5 år før meg vokst opp», avslutter informanten sin historiske betraktning om Rudari i Cornatcel.

Romania ble medlem av EU i 2007. Forbedring av Roma folkets situasjon ble tydelig poengtert av EU ovenfor Romania i forkant av medlemskapet. I den forbindelse undertegnet den rumenske presidenten i 2005 en ti års plan, «The Decade», mot diskriminering og for integrering av Roma i Romania.(anr.gov.ro).

EU har fremsatt et estimert antall på 1, 850.000 av Roma i dagens Romania. Dette utgjør ca. 8,32% av den totale befolkningen. Sammenlignet med majoriteten er Roma en ung befolknings gruppe. De under 20 år utgjør 47,33% av den totale Roma befolkning, mens de som er over 30 år utgjør 66,8% av befolkningen. 37% av Roma bor i urbane strøk, mens 63 bor i utkant strøk. Også i dag skjer det etnisk diskriminering. Mulighetene og kvaliteten på utdannelsen er urettferdig ovenfor sigøyerne hevder jurist og sosiolog Maria Ionescu (2014).

3.0. Metode.

I følge Johannesen, Tufte & Christoffersen(2010) dreier empirisk forskning seg om å samle inn, analysere og tolke data. For meg har hele prosessen vært utrolig spennende og givende i og med feltarbeid i et annet land, men også svært utfordrende og tidkrevende. All korrespondanse fra planlegging i forkant, datagenerering, og ikke minst transkripsjon av intervjuene fra engelsk og rumensk til norsk og vis versa. Ordlyden på rumensk i intervjuguiden var særdeles viktig. Den ble også oversatt til engelsk. Ordboken Rumensk-Norsk av Arne Halvorsen (2001), og ikke minst Google oversetting har vært til stor hjelp. Likedan data fra forskere i Romania og på Balkan som de villig delte med meg.

3.1. Valg av metode og informanter.

Det skiller mellom to forskningsmetoder. En kvantitativ, basert på talldata og et relativt stort

antall informanter, mens den kvalitative forskningsmetoden er basert på tekstdata og med få informanter. (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2010:31).

Da studiet er etnografisk og dreie seg om få informanter ble kvalitativ metode et naturlig valg. Men også fordi kvalitativ metode er mest hensiktsmessig til undersøkelser av fenomener og forhold det i liten grad er forsket på som tilfellet er med Rudari. Kvalitative metoder benyttes i form av observasjoner, intervjuer og gruppesamtaler, hvor menneskene tolker den sosiale virkeligheten og uttrykker dette med egne ord. (ibid. 2010:32).

For å sette fokus på informantenes subjektive opplevelse ble dybdeintervju, ansikt til ansikt også kalt semistrukturert intervju, ett naturlig valg. (Tjora, 2013:201).

Alt ble tatt opp på diktafon. Informantene ble kontaktet i forkant, og forklart hensikten med intervjuene. Anonymisering ble sikret med hver enkelt informant. Totalt gjorde jeg intervju med 8 informanter. To av dem var Rumenerne, mens resten var Rudari. Rumenerne var i ledene stillinger nasjonalt og regionalt. Fire av Rudari var ledere på sine områder lokalt, mens to var studenter. Rudari informantene var mellom 23 - 37 år, tre kvinner og resten menn, født i tiden før eller like etter revolusjonen i 1989. Intervjuene varte fra ½ - 2 timer, mens selve feltarbeidet pågikk i 3 og ½ uke.

3.2. Gjennomføring av intervjuene

Under feltarbeidet hadde jeg Cormatcel som utgangspunkt. Jeg bodde som alltid når jeg besøker stedet, i hjemmet til leder for Rudari og hans familie. Her foregikk også noen av intervjuene. De av informantene som ikke bodd i Cormatcel møtte jeg der det passet best for den enkelte. Alle stilte villig opp. To av intervjuene foregikk på engelsk, mens resten var på rumensk. De ganger der jeg ikke hadde tolk tilgjengelig, ble intervjuet i sin helhet tatt opp på rumensk og senere tolket. Hadde i forkant gjort avtale for oversetting med to bekjente i Romania, som var til stor hjelp for meg. Ved intervju på rumensk der jeg ikke hadde tolk, brukte jeg min Rumenske kunnskap og stilte enkle spørsmål. Jeg la vekt på at informanten skulle kjenne seg avslappa og trygge, og var fleksibel i bruk av intervjuguiden. Utfra svarene som informantene gav, stilte jeg spontane og oppklarende spørsmål. Spørsmålene fra intervjuguiden ble tilpasset personene jeg snakket med. Utfordringen var balansegangen mellom å lytte, og samtidig drive intervjuet fremover.

Det at flere av informantene bodd andre steder, og ikke kjente hverandre, gav meg unik mulighet for å sammenligne svarene. Fant at flere av svarene hadde samme tema som f.eks. diskriminering og var identiske. Dermed en kvalitet sikring av datagenereringen.

3.3. Reliabilitet og Validitet

Reliabilitet knyttes til nøyaktigheten av forskningsdata. Hvilke data som brukes, måten de samles inn på og hvordan de bearbeides. Mens validitet betegner forskningsmaterialets gyldighet. Samsvar mellom data og fenomenet det forskes på (Johannesen et.al. 2010:70). Min opplevelse under feltarbeidet var at alle av Rudari ville gjøre sitt beste for at oppgaven skulle lykkes. De viste meg stor tillit ved å dele tanker og personlige opplevelser, som de før aldri hadde delt med andre. Istedenfor å gi meg det de trodd jeg ville høre, var de åpne og gav ærlige svar. Samtidig med opptaket skrev jeg ned stikkord underveis. Det meste av transkripsjonen ble gjort under feltarbeidet og med tolk, men også etter at jeg var tilbake i Norge hørte jeg gjentatte ganger på intervjuene for å sjekke ut små detaljer, og korrigerer de opp mot transkripsjonen. Under denne prosessen måtte jeg enkelte ganger ta direkte kontakt med informantene for å avklare ord eller mening.

«Det finnes ingen en-til-en overenstemmelse mellom ulike språk. For å velge riktig oversettelse må en kjenne konteksten og teksten må sees i sammenheng med kulturen» hevder Dahl (2011:178). Ved oversetting var informantens mening bak ordene vanskelig å gjøre helt identisk i transkripsjonen. Men her ser jeg mitt kjennskap til kulturen og språket som en fordel for meg i denne prosessens. Etter å ha bearbeidet den rikholdige data, var utfordringen å velge ut det som skulle med i analysen da selve prosjektoppgaven er avgrenset til 15 studiepoeng. I analysen har jeg lagt vekt på å la informantens stemme høres, for dermed å kunne gjengi hendelsene direkte utfra informantens opplevelse. For å sjekke reliabiliteten kan også informantene lese gjennom det som er skrevet. Praktisk var dette ikke mulig, da det ferdige resultat ble gjort i Norge etter hjemkomst. Svarene jeg fikk var med på å belyse den valgte problemstillingen. Dermed en bekreftelse på intern validitet (Johannessen, et.al. 2010).

Mener også at den innsamlede data fra feltarbeidet har ekstern validitet. Ser en nær sammenligning med samenes historie i Norge, og hvordan de ble diskriminert bare for noen tiår tilbake. Likedan taterne hvor en nasjonal report utarbeidet av Vollebekk legges frem i disse dager. Tiden for gjennomføringen av prosjektet, samt praktiske omstendigheter tillot ikke en metodetriangulering, en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode. Selv om denne ville ha vært å foretrukket da det dreier seg om en hel folkegruppe. Det ville kanskje gitt andre typer svar og dermed et annet resultat i det å finne svar på Rudari's muligheter og utfordringer for deltagelse og innflytelse i det Rumenske samfunn. (Johannesen, et.al. 2010).

4.0. Datagenerering og analyse.

Nøkkelen til all kommunikasjon er tillit (Dahl,2001:164). Her var tilliten allerede til sted, og denne ble også videreført til venner av Rudari, som møtte meg for første gang. Slik en ung Rudari, politi offiser, uttrykte seg i begynnelsen av intervjuet: «*Do you want the real fact?*» For å belyse problemstillingen fra begge sider, la jeg vekt på også å intervju personer som representerte myndigheten. En viktig kontakt under feltarbeidet som gav meg gode råd og innspill, var seniorforsker ved det antropologiske fakultet i Bukarest Dr. Stefan Dorondel. For oversikten skyld har jeg valgt å dele inn dette kapitlet i følgende hoved emner:

- Kultur - Personlig tro på Gud - Karakterbygging. - Mål - utfordringer og muligheter.
- Utdannelse og Jobb - Myndighetenes tiltak - Lederperspektivet.
- Diskriminering - Politisk - Tanker om fremtiden.

4.1. Kultur- Troen- utfordringer- mål.

Min første informant er en ung Rudari på 24 år. Denne våren ,2015, fullfører han sin Master grad i musikk ved et privat universitet i en større by i Romania. Jeg kjenner han og hans familie fra 90- tallet. Da jeg først tok kontakt var han ambivalent. Tidligere deltagelse i noe lignende hadde gitt han negativ erfaring. Men på grunn av hjelpen familien hadde fått, og vårt lange bekjentskapet bestemte han seg for å delta. Nå hadde han reist hele 11 timer med natt toget, og skulle tilbake samme kveld! Han ønsket å gjøre intervjuet hjemme hos sine foreldre. Det var han som tok imot oss da vi kom, og jeg la med en gang merke til hvor stilig han var kledd. Hele han bar preg av verdighet og respekt. Vi plassert oss i stuen med søsteren som tolk. Hun har bodd 11 år i Norge. Jeg satt klar med diktafonen og intervjuguiden. Han var avslappet men konsentrert. «Ved dybde intervju i empirisk forskning er det viktig at informanten får velge sted hvor han føler seg trygg, og at intervjuene forgår i en rolig og avslappet atmosfære» (Tjora, 2010:94).

F: «Hvordan har veien vært frem til den utdannelsen du har i dag?» «Hva var grunnen til at du valgte høyere studier, og hvorfor valgte du musikk?»

I: «Jeg vokste opp i en kristen familie som hver søndag gikk til kirken. Som 8 åring begynte jeg å spille orgel. De fleste i min familie spiller et instrument. Da jeg var 16 år fortalte en pastor meg om universitet som jeg nå er student ved fordi han så min lidenskap for musikk. Fra da av kretset tankene mine om dette universitet, og jeg begynte å be til Gud om å gi meg denne mulighet. Sommeren samme år fikk vår menighet besøk av en gruppe fra USA. De så mitt talent for musikk, og kom til meg og spurte om de kunne få støtte min utdanning økonomisk. Første året på universitetet var en stor utfordring. Mest fordi jeg ikke hadde de samme

forkunnskaper i musikk fra videregående som de andre, men også på grunn av min minoritetsbakgrunn. Også noen av lærerne gjorde meg motløs, men dette utfordret meg i det å nå de mål jeg hadde satt før jeg begynte på universitetet. Det skjedde noe interessant med meg», fortsetter informanten. «Noen personer trenger oppmuntring for å gjøre det bedre, men for meg var det motsatt. Når jeg ble gjort motløs eller kritisert, så ble det for meg en utfordring og stimulering med ønske om å bare bli bedre og bedre og bli den beste! Etter å ha jobbet veldig hardt steg karakterene fra år til år, og nå er jeg blant de beste. Lærernes holdning forandret seg. Nå blir jeg høyt verdsatt.»

F: «Hva var den største utfordring for deg i det å ta en høyere utdanning?»

I: «Den største utfordringen var kampen med meg selv» «Det viktigste for meg var å se bort fra de fysiske defekter.»

F: «Hva legger du i det?»

I: «Det at jeg er mørkere i huden. Det var viktig for meg å justere tankene mine, slik at dette ikke fikk blokkere for meg. De fleste unge i minoritets grupper gir opp denne kampen. De ser for mye på sine defekter. Med et negativt fokus er det vanskelig å lykkes, og dermed har de heller ikke mot til å starte noe eller jobbe mot et mål.»

F: «Hvordan seirer du over denne kampen med deg selv?»

I: «Dette er en stadig kamp. Jeg prøver å fokusere på de positive aspektene, og være takknemlig at jeg er frisk. Du må finne det som er best i deg selv, som du kan best og fra dette utgangspunkt må du jobbe med deg selv. Vinner du kampen med deg selv, så kan du også påvirke samfunnet.»

F: «Du vil frem i livet det viser din personlighet. Du viser at du ikke bøyer av for skuffelser. Hva er dine mål for fremtiden?»

I: «Jeg ønsker å fortsette mine studier i fire år til på et musikk konservatorium slik at jeg kan ha fokus på bare et emne, piano. Dermed kan jeg være en god pianolærer på videregående skole, og samtidig ønsker jeg å arbeide som dirigent for et profesjonelt kor. Den største utfordring vil være å starte en musikk skole i min hjem by.»

Han forteller videre hvilken karakterbyggende effekt musikken har hatt og fortsatt har i hans liv, og nevner sosialisering, selvkontroll, tålmodighet, og det å forstå andre mennesker uten å marginalisere. Selv startet han kor i menigheten på studiestedet, og i tillegg underviser han 11 studenter barn og voksne i piano hver uke. Han forteller barna at når de studere musikk kan de også jobbe med sin karakter og sine holdninger. «Det viktigste er at det de lære av meg kan de lære andre ved å være gode eksempler.»

F: «Hvordan ser en ung Rudari for seg mulighetene for fremtidig posisjon i samfunnet? Hva utgjør muligheter og hva utgjør hindringer?»

I: «Først må jeg innrømme at det er vanskelig. Vi er mennesker og den fysiske kontakten har stor påvirkning på. Det må vi innse om vi vil eller ikke. Men jeg tror at en Rudari ungdom som viser at han er å stole på, en seriøs person og god på sitt område har muligheter. Eksempel: Dersom jeg som musiker er en god musiker og det jeg gjør viser gode resultater, da er det lett for meg å få en god posisjon i samfunnet, og mennesker vil se bort fra min bakgrunn. Karakter og indre kvaliteter kan skjule de negative aspekter. Du må jobbe hardt for det du vil. På generell basis er muligheten for å lykkes og mislykkes like».

Her legger min informant for dagen en stor grad av selvinnsikt og analyseevne, og setter ord på de utfordringer han møter. Samtidig er han villig til å lære underveis i møte med andre mennesker med forskjellig alder og sosiale rang. Troen er en viktig faktor i hans liv både som fundament og «døråpner». Foreldres rolle i det å oppmuntre til videre utdanning er av stor betydning. Musikken har han i «blodet». Denne er en høyt verdsatt kulturarv blant sigøyerne, som gir status og respekt og beriker det rumenske samfunn. Hvor langt min informant vil nå i fremtiden er ingen som vet. Men selv om han kommer fra de laveste på rang stigen av sigøynere, så har han bevist at selv med denne bakgrunn er det mulig å oppnå posisjon og aktelse. Mest for hans rike evner og egenvilje, men også ikke minst for hans sterke karakter og gode holdninger. Valget fra det å fokusere på begrensninger til muligheter har ført han dit han er i dag. Ikke minst beslutningen om å ikke la seg hindre av hudfargen. Som liten var han vitebegjærlig og «frempå», og sa om seg selv: «Jeg er den flinke!» Hans egenvilje, selvbevissthet og karaktertrekk gjøre han til en god rollemodell og en viktig samfunnsbygger.

Etter intervjuet under et godt måltid forteller han med overraskelse i stemmen, som avsløring av en hemmelighet: «For to dager siden fikk jeg vite at min morfar jobbet med håndverk av tre!»

4.2. Utdanning.

«The Decade» forsikrer følgende: «Likhhet, frihet, universal tilgang av rumenske borgere som tilhører Roma minoritet til kvalitets utdanning på alle nivå i det offentlige utdanningssystemet. Eliminere sekreering og kjempe mot etnisk diskriminering.» (Anr.gov.ro).
F: Er tilgang til høyere utdanning basert på like demokratiske rettigheter også for Rudari som i resten av samfunnet?» «Fra 2010 og frem til i dag har muligheten for Rudari ungdom øket betraktelig i utdanningssektoren» svarer leder- Rudari- for sosial etaten i Cornatcel. Noe av

grunnen er nye forskrifter og strategier. Det er reserverte studieplasser for Rudari, men disse blir fylt opp av rumenere enda Rudari har et bedre resulta. Det store hinder for Rudari er økonomien. Familiene er fattige og har ikke råd til å gi sine barn videre utdanning etter 10. klasse. Av 200 Rudari barn i Cornatcel er det ca. 15-20 som fortsetter på videregående». Administrativ leder for Cornatcel – Rumener - forteller at 95% av Rudari på stedet går på skole (1-10 klasse), og noen av dem har tatt universitetsutdanning og fått jobb i politi og i militæret. «Myndighetene har avsatt plasser for Rudari, og på den måten gitt hjelp til minoritetsgrupper. De støtter også minoriteter som Rudari gjennom spesielle program sosialt og økonomisk. Unge Rudari har de samme muligheter som Rumensk ungdom. Det er ingen forskjell foruten hudfargen som er litt mørkere». Cornatcel er et sivilisert sted og ingen diskriminering. Rudari er integrert i lokalsamfunnet. Etter revolusjon er muligheten mange, og dermed har skillet mellom majoritet og minoritet avtatt. Rudari er både arbeidsom og seriøse folk» avslutter leder av Cornatcel. To av hans medarbeidere var tilstede under intervjuet, en rumener og en Rudari. Også for meg virker det som at Rudari i Cornatcel blir vist både tillit og respekt.

F:» Hvilke tiltak gjøres fra myndighetenes side for å legge til rette for minoriteter som Rudari slik at de får adgang og mulighet for høyere utdanning?»

Jeg er på kontoret til statssekretæren ved byrået for Roma i Bukarest. Han forteller at flere strategiplaner har vært utprøvd uten å dekke behovene. «En ny og bedre strategiplan fra januar 2015 er nå på vei til å bli implanert for blant annet utdanning og jobb, beskyttelse for barn og mot diskriminering av minoriteter. I 1992-93 ble det innført plasser for Roma i høyere utdanning. Men legger til at det ikke er lett når enkelte ikke erklærer seg som Roma», og avslutter med at Romania var det første land i Europa som introduserte spesielle plasser for Roma i høyere utdanning. Mens i intervjuet med politioffiseren ble det fortalt at av 1400 plasser ved politiskolen var det kun 10 plasser for sigøynere.

Leder for Rudari i Cornatcel forteller sin opplevelse av plassreservasjon. Med støtte i fond fra EU hadde han fått i oppdrag foregående år å gi referanser til 10 studenter som han kunne bekrefte var av Roma med gjennomsnitt karakter 6-7 (10 er det beste). Med denne referansen etter å ha avlagt eksamen, kunne de få plass på en av de beste videregående skolene. Men her prøvde skoleinspektøren i kommunen å omgå denne bestemmelse, ved å si at hun bare ville ha studenter med 8 eller mere i snitt. «Slik blir plassene «stjålet» av rumenske studenter som kommer seg frem på bekostning av Roma. Dette er diskriminering», avslutter leder for Rudari i Cornatcel.

Men tross alt har skjedd mye positivt etter revolusjonen. De unge arbeider seriøst på sin utdanning. Som den unge Rudari studenten på 18 år uttrykker det «*Før var vi bare noen få som gjorde det bra på skolen, men nå er vi mange flere.*» God læring fungerer aller best når det er en god dialog mellom skolen og foreldrene. Rudari av i dag har sett hvor viktig utdannelsen er for å komme seg ut av fattigdom og få et verdifullt liv. Men igjen er økonomien et hinder i å fortsette sine studier. Mange av Rudari har rike evner og kunne nå langt om myndigheten ville satset på de som har talent med å gi de stipend, mener leder av sosialetaten i Cornatcel.

Nå kan vel heller ikke de rumenske studentene klandres. De har fått sin plass og gjør det de kan for å komme seg frem som alle andre i samfunnet. Det er systemet og ikke minst holdningene det må tas et oppgjør med. Endringene må bygges på dialog og toleranse. Slik kan en få et fungerende utdannings system for den enkelte, og dermed bli et løft for hele samfunnet. En av de unge Rudari mødrene forteller at de som foreldre oppmuntrer sine barn til høyere utdanning, noe de selv dessverre ikke fikk fra sine foreldre. «*Uten en god utdanning har en liten eller ingen tilgang til en god jobb*». Lignende uttale kom også fra de to i ledelsen for NGO som jobber med opplæring og undervisning av unge kvinner: «*Uten utdanning har du heller ingen sjanser.*»

4.3. Arbeid.

F: «Marginalisere arbeidsgivere minoritet og på hvilken måte?»

«I Cornatcel er det 15% av Rudari som har fast jobb» forteller leder for sosial etaten. «Når en Rudari går for å søke jobb ser de den mørke hudfargen og dermed blir du ekskludert. Dette gjelder alle i minoritetsgruppen av Roma. De vil si at de som kommer fra Roma ikke passer inn i den bestemte jobben. Selv skulle jeg begynne i jobb ved kommunesenteret her den 1 Mars 2008. Men måtte vente en hel måned fordi de ville ansette en annen i mitt sted, nettopp fordi jeg var sigøyner. Etter en tid ble jeg godtatt, fordi jeg kunne bevise at jeg var i stand til å gjøre jobben. Holdningene forandret seg da de så at jeg var seriøs og flink. Senere har jeg ikke hatt noe problemer». Men legger til at der han jobber er det fem kontor. «*Mitt kontor er plassert bak i bygningen slik at det ikke skal sees av besøkende.*»

Rudari, utdannet landbruksingeniør IKT operatør og programmerer fortalte at han ble engasjert av et større firma i Bukarest som lærer i et prosjekt støttet av EU fond. Her ble han forespeilet en lønn på 1400 euro for 3 måneder, mens det han fikk for hele jobben var 400 euro. «Dette er det du får utbetalt, og vil du ikke ta jobben, så har vi andre som vil» sa de. «Dette er Romania» legger informanten til, litt beklemt. «For meg var jobben viktig slik at jeg kunne skrive den på min CV».

Det som jeg ser ved flere av intervjuene er at Rudari engasjerer seg voluntært, jobber hardt og seriøst, og noen har også leder roller på sitt område i lokalsamfunnet. De ser de sosiale behovene lokalt og prøver å gjøre noe med dem. «Hjelper jeg andre vil Gud hjelpe meg» blir det sagt. I et allerede hardt presset jobb marked i Romania er ikke en sigøyner første prioritet. Et moderne samfunn setter krav til utdanning for å få jobb. Når flesteparten av Rudari mangler videre utdanning, blir det med strøjobber - sesongbaserte, eller underbetalte jobber som ingen andre vil ha. Noen foretrekker sosial stønad istedenfor en underbetalt jobb. Dette fører igjen til stigmatisering og ekskludering fra storsamfunnet. (Hansen, 2012).

4.4. Lederperspektivet.

Jacobsen & Thorsvik (2013: 416) definerer ledelse som en spesiell adferd som mennesker utviser i den hensikt å påvirke andre menneskers tanker, holdninger og adferd.

Da noen av de unge Rudari jeg snakket med var involvert som prosjektledere ville jeg gjerne høre deres syn på lederrollen, og stilte følgende spørsmål: «*Hva vil det si å være en leder?*»

En kvinnelig Rudarileder for NGO lokalt svarer at lederposisjon må primært sees ut fra behov og ansvarsområde. Hun fortsetter med å si at det stilles store krav til en leder. «Men først er du et menneske og så er du en leder, og du har rett til å gjøre feil. Alle gjør feil, men en må ikke gi opp sitt lederskap av den grunn». Hun fortsetter med nødvendigheten av å jobbe i team, og det å sette andre foran seg selv, slik at det som blir gjort er til beste for alle. «Være sosial og ikke en kontrollerende person, men ha hjertet med i det en gjør. Lytte til sine medarbeidere. Være åpen for nye ideer. Besluttsom og fleksibel. Se muligheter og sette mål.

F: «Hva forventer du av ditt eget lederskap som distrikts leder av NGO?»

I: «Jeg ønsker å bli bedre i å kommunisere, og lykkes i det å få hver enkelt til å forstå at vi må stå sammen og støtte hverandre i jobben mot det samme mål.»

Ingeniøren som har hatt, og fortsatt har stort ansvar som leder legger frem sitt syn på lederrollen: «Ha autoritet og styrke, men på samme tid være en venn men ikke for nær. Legge frem friske strategier som viser seg i handling. Lytter til dine medarbeidere. De smarteste forslag kommer ofte fra grasroten har jeg selv opplevd. Dele opp i team og ha en leder for hvert team. Men samtidig lære opp to til i tillegg til teamlederne». Han begrunner det med at i Romania er det slik at finner teamleder en bedre betalt jobb, går han fra deg selv om du har investert i ham. Noe annet er ved lengere tids ansettelse mener informanten. «Da må du ha den riktige personen. Bli kjent med han og gi han opplæring. Vis han de gode sider av ditt liv

for han vil bli en kopi av deg. Du må ha et lederskap med deg, visst ikke kan du gjøre ditt beste på enkelte områder, mens andre deler vil lide. Teori om lederskap er greit, men det er ved å praktisere du lærer. En vis mann sa følgende til meg. «*En leder har mange kvalifikasjoner, men er han ikke ydmyk, så vil de mange evner han har ikke være til noe hjelp for ham.*»

F: «Hvilke kriterier må til for at en fra minoriteten skal kunne inneha et lederverv i lokal samfunnet?»

Administrativ leder i Cornatcel svarer følgende: «En leder er født med visse egenskaper, kvaliteter og holdninger. Har du disse egenskaper kan du bli leder i ditt lokalsamfunn. I Romania er det ingen spesiell utdannelse for ledere. En sann leder er respektert og nøyaktig, ikke utpekt av et politisk parti. En leder hjelper til og løser daglige problemer i lokalsamfunnet og putter ikke penger til hjelp for de trengende i egen lommen».

Rudari med ansvar for sosialetaten i kommunen svarer slik på samme spørsmål: «Først må denne være kjent i lokalsamfunnet. Ikke nødvendigvis ha mye penger, men være respektert og seriøs. En som er til sted for å hjelpe der det er problemer, og som lytter til folket. Være godt forberedt, ha utdannelse og gjerne kontakter det hjelper. En god relasjon med majoriteten betyr mye. Slik er min posisjon som leder for mitt folk her i Cornatcel. Rudari har større respekt blant majoriteten enn de andre grupperinger av Roma. Vi føler oss mere knyttet til rumenerne. Vi snakker jo ikke romani men rumensk. Fattigdommen som vi har arvet er et stor hinder for Rudari. Vi kjemper for det daglige brød, og kan ikke sammenlignes med Rumenerne. Men kommer du deg bort fra fattigdom og har du penger har du og en fremtid!»

F: «Hvordan vil reaksjonen være om en fra minoriteten blir betrodd en leder stilling lokalt?»

«En Rudari blir godtatt av en Rudari men ikke av majoriteten da snakker vi om her i Cornatcel», fortsetter leder for sosial etaten. «Rumenerne er velsituerte og vil ha vanskeligheter med å ta imot ordre fra en fattig Rudari. Majoriteten her er rumenere. De tenker at de er bedre utdannet enn Rudari, slik er mentaliteten. Selv om vi er med i EU er det fortsatt indirekte diskriminering. Marginalisering skjer på hvert område i samfunnet. Om du er dyktig og kan lede 10.000 mennesker, er døren stengt nettopp fordi du er sigøyner.»

Fra intervjuene av Rudari med lederansvar som vokst opp etter revolusjonen virker det som at de er mye mer påvirket av den gryende demokratiske tanken i det Rumenske samfunn enn tilfellet var under diktatoren Ceausescus styre. Etter revolusjonen har det også åpnet for mange flere muligheter og kontakter samt påvirkning blant annet via sosiale media globalt.

Jacobsen og Thorsvik (2013:433) referer til empirisk forskning som viser til to grunnleggende lederstiler: En demokratisk- relasjonsorientert ledelse og en autoritær- oppgaveorientert ledelse. Generelt i Romania utøves primært den autoritære lederstil, men med en ny generasjon som vokser til kan en se for seg at lederstilen i hovedsak vil preges av den demokratiske.

Flere fra den unge generasjon av Rudari har utviklet lederegenskaper. Deres tanker om ledelse er helt på høyde med mitt eget studie i LPD. Dersom samfunnsstrukturen legger mer til rette for utdanning for Rudari vil vi kunne se Rudari i ledende stillinger i fremtiden. Samtidig en Rudari som selger sitt arbeide, og er respektert av lokalsamfunnet kan også betegnes som en med posisjon – en elite i samfunnet. Trenger ikke nødvendigvis å være en lege eller lærer.

4.5. Diskriminering.

Leder for NGO forteller en episode fra sitt Masterstudie på universitetet. En lærer kom til henne under en time med undervisning om minoriteter, og sa at hun sikkert kunne fortelle mye mere om Roma. *«Jeg ble stum. Hvorfor meg fra hele klassen! Sikkert tenkte han at jeg var Roma på grunn av min hudfarge og mørke hår».* F: *Hva følte du da?*

I: Jeg svarte på spørsmålet, men jeg følte meg veldig ukomfortabel. For meg var det ikke ok å spørre slik uten først å vite om jeg var en del av en minoritetsgruppe. Som lærer kan du ikke komme til en student på grunn av hud - eller hårfarge og si at du er en Roma eller Rudari!» Like etter hører jeg min informant si som et uttrykk for det hun tenker: *«For meg er det overraskende å måtte snakke om Roma bakgrunn!»* Dette ble ikke tolket.

F: *Hva gjorde dette med deg. Hva gjorde at du fortsatte?»*

«Jeg vedkjente meg min identitet som Roma, og jeg ble stolt av den! Jeg gir heller ikke opp så lett! Derfor aksepterte jeg hans spørsmål og svarte på det, men jeg likte ikke hans holdning.

F: *Hvordan ble relasjonen til denne lærer?»*

I: «Fryktelig! Nei, nei». Korrigerer seg selv og ler litt. «Hver gang ville han at jeg skulle snakke om Roma. Det kom til et punkt hvor jeg sluttet å gå til hans undervisning. Mange unge Roma er lys i huden, og disse erkjenner ikke sin identitet. De skammer seg over sin bakgrunn.»

Politimannen jeg snakket med kunne fortell hvordan han på politiskolen ble indirekte diskriminert på grunn av hudfargen. Når han skrev for en A fikk han en C. I stedetfor å bryte ned selvfølelsen ble han mere bevist sine evner. Og i dag hjelper han de som kommer opp i konflikter med å fortelle hva de må gjøre for å løse problemer. Ingen har rett til å forhåndsdømme en person før han har lært denne å kjenne uansett hudfarge, språk eller etnisitet. Respekt er en menneskerettighet. Blir tilliten bygd opp mellom majoritet og

minoriteten vil mye av diskrimineringen avta. *«Skal vi hele tiden bevise at vi duger så er vi med på å opprettholde den stereotype holdning for majoriteten og det må vi slutte med»*, poengterer ei Rudari. Studenten på 18 år i hjemmet der jeg bodde, mener at diskrimineringen vil avta mer og mer i fremtiden fordi *«Majoriteten ser hvordan vi står sammen og vil gjerne bli lik oss. Selv opplever jeg at folk i sentrum av Cornatcel hilser på meg før jeg får hilst på dem»*. forteller 18 åringen. *«Kampen mot diskriminering skjer gjennom å gi utdanning til all og jobb. Samtidig må vi engasjere oss i det lokale samfunnet. Si ja når ordfører trenger hjelp og ikke dra oss unna. Dermed kan vi også lære ved å delta»* er leder for Rudari i Cornatcel klare konklusjon.

F: «Hva er den største utfordring for Rudari i det å ha en posisjon i samfunnet?»

Jeg er på kontoret til Dr. Stefan Dorondel, i Bukarest. *«Det største problemet for Rudari er at de ikke er representert politisk, og dermed er det heller ingen program for dem som etnisk gruppe. Romapartiet anser ikke Rudari som en av dem, og vil heller ikke representere dem. På den annen side anerkjenner heller ikke Rudari dem. Det økonomiske er nært knyttet til det politiske. Det økonomiske er en konsekvens av deres sosiale og politiske status, og ikke en grunn for dette som jeg ser det. De fleste av Rudari er veldig fattige og drar til Vest Europa for å overleve»* poengterer Dorondel.

Partiet Romilor ble stiftet i 1990 og deres hovedmål er å arbeide for sosial, politiske og kulturell utvikling av Roma i Romania. (<http://www.partidaromilor.ro>). En av informantene, leder for Rudari og uregistrert leder for partiet Romilor i Cornatcel, vil være på listen ved lokalvalget neste år. *«Vi må ikke la oss selge for et glass brus ved stemmesanking. Vår mentalitet må forandres. Står vi sammen vinner vi innflytelse»*. Selv er hans store mål å få registrert seg offentlig som leder for NGO Romilor, og dermed sette i gang tiltak som hjelp til fattige barn, og skoleundervisning for «etteslepere». Men økonomien hindrer han.

Hvilke drømmer har så de unge Rudari for fremtiden? Her får jeg flere interessante svar: En kvinnelig universitets student sier: *«Gjøre noe jeg liker som gir både intellektuell og materiell tilfredstillelse. Men det er en lang vei å gå. For å oppnå det trenger jeg tålmodighet og utholdenhet. Jeg er ikke en som gir opp!»* Andre informanter er allerede engasjert i humanitære prosjekter og har ønske om å starte flere om de får den økonomisk hjelpen de trenger. En annen nevner å skifte ut presidentskap med monarkiet som var før kommunisttiden. Det vil være med på å sikre fremtiden for deres barna. Mens studenten på 18 år i Cornatcel, mener at skole

resultatene vil være det avgjørende. «*I Romania i dag søker de etter godt kvalifiserte personer*» poengterer han. Hans mål er å bli advokat. Økonomisk hjelp fra partiet Romilor er en viktig faktor. Da jeg spør han om de gir konkret hjelp til Rudari eller bare tomme løfter, svare han at løftene er mange, men noen av de unge Rudari har mottatt økonomisk støtte fra partiet.

5.0. Teori og drøfting.

5.1.Habitus.

«*Vår teori avgjør hva vi ser*» Albert Einstein

I følge Fangen (2004:93) hevder den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1993) at det er verken mulig eller ønskelig å kunne formidle deltakernes virkelighet, fordi det er umulig å få tilgang til deres tanker eller følelser.

Med den «tynne» forsknings data på Rudari har utfordringen vært å finne relevant teori. Utfra min empiriske data har jeg valgt å knytte drøftingen opp mot det strukturelle og kulturelle aspektet. Det strukturelle aspektet består i hovedtrekk av sosiale systemer, lover og regler, makt, mål, posisjoner og roller som utøves gjennom forpliktende relasjoner i grupper og nettverk. Mens de viktigste elementene i kulturen er: språk, kunnskap, tro, verdier, normer og sanksjoner. Kultur er det som gjør kommunikasjon mulig. For å underbygge disse to aspekter, har jeg valgt å fokusere på den franske sosiologen Bourdieus viktige bidrag til forståelsen av så vel den kulturelle som den strukturelle differensieringen mellom sosiale lag. Bourdieus tre hovedbegrep betegnes som: Habitus, kapital og felt (Schieffloe, 2011:510: 259).

Habitus er de verdi- og normsystemer, kulturelle vaner eller holdningssystemer som den enkelte og de mange i fellesskap orienterer seg etter. Habitus er de kroppslige og kognitive strukturer som ligger til grunn for menneskers handlinger, de meninger de har, og de valg de tar - deres praksis. Et slags kulturelt livsrom. (Bourdieu & Wacquant 1996: 106). Med kapital menes en verdi eller resurs som individet er i besittelse av. Gjennom sin kapital har individet mulighet for å oppnå innflytelse i samfunnet og derved makt. (Bourdieu & Wacquant 1996). De tre grunnformene for kapital er: Den økonomiske, sosiale og kulturelle.

Felt kan betegnes som samfunn eller grupper, og beskriver en konstellasjon av objektive relasjoner mellom forskjellige posisjoner. ([Http://www.teorier.dk/t](http://www.teorier.dk/t)).

5.2.Struktur&Kultur.

Ser vi på mastergradsstudenten og hans bakgrunn fra en fattig familie med mange barn, kunne både økonomisk ressurser og etnisk segregering ha stoppet hans musikalske karriere. Men

selv i mangel av ressurser ble han oppmuntret av sine foreldre, og lagt til rette for å utvikle sine evner. På den andre side hadde det ikke vært for den økonomiske hjelpen han fikk utenfra ville han sannsynligvis ikke vært der han er i dag. Koblingen mellom det økonomiske og den kulturelle kapital skaper et slags sosialt rom- et handlingsfelt - som er forskjellig i de ulike sosiale lagene. Denne danner opphavet til Bourdieu's habitus begrep. Min informants evner og lidenskap for musikk, sammen med kvalitetene han fikk med seg fra sin oppvekst er nært tilkoblet habitus begrepet som refererer til den fysiske utførelsen av kulturell kapital. Denne omfatter ferdigheter, væremåter og språk tilegnet gjennom oppveksten. Selv poengterer min informant at hans kulturelle bakgrunn har vært til stor hjelp i alt han gjør. (Schieffloe, 2011:259).

Den sosiale mobilitet- klassereisen- har ført han fra et lavere til et høyere nivå i det sosiale systemet. Ved å endre plass i lagdelingshierarkiet kan vi også si at han har endret sin habitus. Istedenfor å se på hva han ikke hadde, begynte han å se på hva han hadde og stilte seg følgende spørsmål; Hva er min rolle i familie, menighet og samfunn? I dag er han en respektert person med delegerte oppgaver både på studiestedet og i menigheten. Her ser en akkumulering av kapital (autoritet) inn i det sosiale felt. Hadde han derimot latt seg styre av de ytre faktorer og negative tanker, ville mastergraden i musikk fortsatt bare vært en drøm. Et menneske med tro på seg selv og de evner en har, som jobber hardt og aktiviserer sin drøm mot et mål kan forandre en hel verden. Se på hva Martin Luther King jr.(1929-68) borgerretts forkjemperen i USA fikk være med om under parolen «*I have a dream!*» (Ibid,2011).

En av informantene bemerket den nedarvede fattigdom som et stort hinder for Rudari i det å komme seg vider i livet. Flere av de andre nevnte også økonomien som et hinder for videre utdanning. Er økonomien en konsekvens av deres sosiale og politiske status eller er denne en grunn for denne status? Uten utdanning er tilgang til jobb veldig begrenset i det moderne samfunn. Utviklingen særlig etter revolusjonen har gått så raskt, hvor en del av Rudari ikke har greid å henge med. Her finner en igjen habitus begrepet som viser til at det ikke alltid er lett for mennesker å følge med på forandringene i samfunnet. Mangelen på kapital gjør at de ikke får ta til seg de sosiale goder det er som å være ved en endestasjon. Utdanning blir lite viktig når de ikke får jobb. De ser på seg selv som hjelpetrengende, og dermed blir dette en selvoppfyllende profeti. (Bourdieu,1996). Det vi forventer oss er ofte det vi får. «*Mentale modeller er dypt rotfestede bilder av hvordan verden fungerer*», hevder Bolman & Deal.

(2014:62), og fortsetter: «*Bilder som begrenser oss til velkjente tanke- og handlemåter. Vi er lite bevisst disse modeller og dens innvirkning på vår adferd. Når så i tillegg antagelsene blir bekreftet med rangering og ekskludering virker det som selvoppyllende profetier.*»

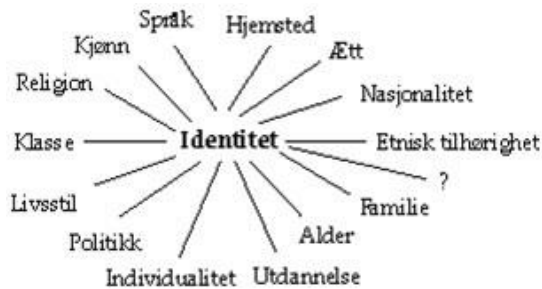
Men på den andre side ser en Rudari som prøver ut muligheter, finner løsninger og lar seg ikke stoppe av stereotype holdninger, men engasjerer seg i samfunnet. Ofte viser det tilbake på verdier og holdninger som de har fått med seg fra sine foreldre. Noen har endog gjort større fremsteg i samfunnsutviklingen enn majoriteten fortalte administrativ leder av Cornatcel. Politisk har Rudari ingen som taler deres sak. Årsaken ligger i det at de selv ikke vil bli regnet sammen med Roma. Ved å sette seg selv utenfor mister de mange fordeler både økonomisk og det å kunne påvirke samfunnet generelt. I hovedtrekk kan en si at det økonomiske er en konsekvens av deres sosiale og politiske status, men samtidig vil jeg si at Rudari selv har litt av skylden. De må komme bort fra «kastesystemet» og gjøre som leder av Rudari i Cornatcel sa «*Vi må forandre vår mentalitet.*»

5.3. Identitet.

Habitus begrepet refererer til klasse ulikheter i blant annet måte å snakke, reagere og tenke på. (Fangen, 2004.42). Her gjorde jeg i mitt studie av Rudari en interessant oppdagelse når det gjaldt å vedkjenne seg sin etniske identitet. Skillet gikk mellom de som hadde vokst opp i byene, og de som kom fra landet. Noen av de førstnevnte hadde forlatt hjembyen for å ta høyere utdanning eller reise til utlandet. Samfunnsorienterte unge Rudari som visste svært lite om sin etniske bakgrunn, og som heller ikke ønsket å vite så mye. «*Vi gifter oss gjerne med rumener for på den måten å komme oss helt bort fra det å være Rudari, selv om våre foreldre helst vil at vi skal gifte oss med de som er mørke i huden så velger vi selv*» var det ei som sa. Merket også at de med høyere utdanning som ledere av NGO var opptatt av de mange muligheter i utdannings systemet og mente at diskrimineringen generelt har avtatt etter revolusjonen.

En annen holdning kunne jeg merke hos de av Rudari som bodde på landet. De mente at marginalisering var å finne overalt i Romania og innfor alle institusjoner i samfunnet. Relasjonen seg imellom styrket deres identitet som gruppe. Samtidig har de et sterkt behov for å bli godtatt på samme nivå som majoriteten fra presidenten og ned, og kom med følgende utsagn: «*Hvorfor sier de at du er Rudari når det på ID kortet står at du er Rumener?*» Til tross for ønsket om å ligne majoriteten mest mulig, identifiserer de seg som Rudari selv om de snakker rumensk. Hvor vil de plasseres seg i lagdelings systemet er de Rudari eller Rumener? «Den

menneskelig identitet er kompleks hevder Thomas Hyland Eriksen (2001:38) og begrunner minoritetens sterke fellesskap med at de alltid må forholde seg til flertallets krav, mens majoriteten i kraft av sin makt kan velge om de vil lytte til minoriteten eller ikke».

I figur 1 blir det antydnet noe om mangfoldet i menneskelig identitet. Alle relasjonene kan være de viktigste for bestemte personer, i bestemte livssituasjoner eller livsfaser, i bestemte samfunn eller historiske epoker (ibid. 2001:38).

Inkludering og medvirkning av minoriteter generelt i det Rumenske samfunnet er bra, men ikke for Roma. Stereotypi fra majoriteten har oppstått over tid og er vanskelig å endre. Diskriminering på strukturnivå kan føre til at personer som forvalter systemet ender opp med å legitimere sine handlinger som sanne og riktige. Føringer på systemnivå kan endre holdninger på individnivå. En form for smitteeffekt. (Brox 2003:15 ifølge Horntvedt 2012: 157). Dette bekreftes ved det jeg fikk høre. Den forrige presidenten i Romania kom fra tid til an med rasistiske uttalelser. Diskriminering utgjør den største hinder for Rudari i det å ha en lederposisjon i samfunnet. For å åpne for muligheter må både majoritetens mentalitet og minoritetens egne holdninger forandres. Stigma fra slavetiden er fortsatt merkbare. En habitus kan endres, men det kan ta tid. Habitus viser til det trege i mennesket. Historien henger igjen.

5.4. Marginalisering.

Marginalisering skjer overalt i det rumenske samfunn ble det fortalt meg. Et eksempel er hvor lærer blir marginalisert på skolen. De andre tenker at han har ikke den rette utdannelse, og kan ikke være lærer. Dette fordi han er av Roma folket. Kategorisering og ekskludering på grunn av hudfarge er et kjent fenomen som skapte mindreverdighets følelsen under oppveksten, diskriminering på skolen, offentlige kontor, i nærmiljøet og i jobbsammenheng.

«Når hudfarge blir en relevant variabel i differensieringsprosessen kalles det rasialitet,- en naturlig kognitiv prosess- hvor forskjeller i hudfarge blir registrert. Faren oppstår når en legger til ufordelaktige kjennetegn til registreringer av forskjeller. Rasialitet får da form av rasisme». (Lien 2003 ifølge Horntvedt 2012:252).

Hva skjer med et menneske som blir marginalisert og sett på som mindreverdig? Jo, man lever faktisk opp til de forventningene samfunnet uttrykker. Føler en seg ikke verdsatt i samfunnet vil en heller ikke være med på å utvikle det. (Hansen, 2012).

Mens blant informantene fant jeg det motsatte. Istedenfor å trekke seg tilbake viste de en sterk «stå på vilje». Flere fortalte hvordan de hadde jobbet på kvelden og studert på dagtid. De satset alt for å få sin utdanning. Slik som de to venninnene i NGO som har som mål å utvikle bygda de bor i både sosialt, økonomisk og inspirere til utdanning gjennom undervisning og holdningsendring. Studenten i Bukarest uttrykte seg slik: *«Jeg tror at de som er født etter revolusjonen ikke opplever den utfordring og forskjellsbehandling som før var mellom minoriteten og majoriteten. Oppførsel og måten en snakker på utgjør hele forskjellen»*. Tilhører også habitusbegrep.

6. Oppsummering

Generelt er de forskjellige minoritets grupper godt integrert i Romania, men ikke Roma. De har en dårlig image i det Rumenske samfunnet, og blir sett på som både et sosialt og politisk problem. Nå er Rudari bedre integrert, men ofte blir de likestilt med Roma. Hudfargen stopper mange av Rudari. Men er en seriøs, hardt arbeidende og kan legge frem resultat, har en også muligheter for å oppnå posisjon i samfunnet. I intervjuene blir det ofte referert til de økonomiske forhold som hindring for å komme seg videre i livet. Og igjen hva nytte har en av å studere om en ikke får seg jobb. Men også her er trenden i gang med å snu. Som ei av informantene uttrykte det: *«Jeg er overbevist om at det jeg drømmer om å gjøre det skal jeg oppnå»* Andre jobber og engasjerer seg det de kan for å gjøre en forskjell i lokalsamfunnet.

Det politiske og sosiale er nært knyttet sammen. I den påfølgende demokrati prosessen etter revolusjonen har det kommet flere nye lover til fordel for minoriteter. Men handlingsplaner må ikke bare undertegnes og skisseres. De må iverksettes i nært samarbeid med minoriteten. Samtidig må Rudari bli stolt av sin identitet. Professor Ion Hancock selv av Roma men oppvokst i England uttrykker det slik: *«Vi må først synes bedre om oss selv før andre kan begynne å synes godt om oss»*. Uttalelsen fra ordfører i Cornatcel i 1993 da han hørte hvorfor jeg var kommet, kan stå som en felles konklusjon på oppgavens problemstillingen: *«Når de Rudari blir løftet opp blir hele kommunen løftet opp!»* (Hansen, 2012.)

Den nyvalgte presidenten i Romania i 2014 kommer selv fra tysk minoritets bakgrunn. Dette er med og gir fremtidshåp og nye muligheter også for en minoritets gruppe som Rudari.

*«Du må ikke tåle så inderlig vel
den urett som ikke rammer dig selv!»*

Arnulf Øverland, (1937) fra diktet: *«Du må ikke sove.»*

Litteraturliste:

Bolmann, G.Lee & Terrence E. Deal. (2014). *Nytt perspektiv på organisasjon og ledelse. Struktur, sosiale relasjoner, politikk og symboler*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Bourdieu Pierre. (1996). *Symbolisk makt*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Dahl, Øyvind. (2001). *Møter mellom mennesker Interkulturell kommunikasjon*, Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Dorondel, Stefan. (2007) "Ethnicity, State and Access to Natural Resources in Southeast Europe. The Rudari Case". *Transborder Identities. The Romanian Speaking Population in Bulgaria*, (Red) Stelu Serban. Bucharest: Paideia

Duminica, Ion, (2014). "*Romii/Tiganiii din republica Moldova: Etnosociala, MuSSlticulturalala, Istorico- Traditionala (1414-2014)*." Chisinau: .Academia de stiinti de Moldovei.

Eriksen, Thomas Hylland (red). (2001). 1 utg. (1997). *Flerkulturell forståelse*, Oslo: Universitetsforlaget.

Fangen, Katrine. (2004). *Deltagende observasjon*, Bergen: Fagbokforlaget.

Halvorsen, Arne. (2001). *Rumensk- Norsk Ordbok*, Oslo: Sypress Forlag.

Hansen, Solbjørg Synnøve. (2012) Hovedoppgave i *Interkulturell kommunikasjon*. Mediehøgskolen Gimlekollen.

Horntvedt, Tone. (2012). «*Strukturell og systematisk diskriminering-er det rasisme?*». «*Utvalgte begreper i flerkulturell forståelse.*» I *Flerkulturell forståelse i praksis*. Red. Båtnes, Per Inge & Sissel Egden. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Ionescu, Mariea, Simona Maria Stanescu. (2014). *Public policies for Roma*. Bucharest: Editura Pro Universitaria.

Jacobsen Dag I, & Jan Thorsvik. (2013). *Hvordan organisasjoner fungerer*, 4 utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte & Line Christoffersen. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 4 utg. Oslo: Abstrakt forlag.

Pogosyan, Karina. (2010). «*Roma EU Realities Today: The case of Romania and Bulgaria*» (Master, Glendon School of Public and International Affairs York University.

Schiefloe, Per Morten. (2011). 2 utg. *Mennesker og samfunn innføring i sosiologisk forståelse*, Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Tjora, Aksel. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*, Oslo: Gyldendal Norske Forlag.

Viorel Achim, (2004). *The Roma in Romanian History*. Budapest: Central European University Press.

Nettsteder:

Anr.gov.ro: *Agentia Nationale pentru Romania*.

<http://www.anr.gov.ro/html/buletin> informativ. Html (lest 07.06.2012)

Fehler Joachim Ohrt

Pierre Bourdieu - Habitus

<http://www.teorier.dk/tekster/pierre-bourdieu.php>

Johansen, Jahn Otto. *Sigøynerne er Europas største og mest diskriminerte minoritet*.

http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&nyhetD=6886 (lest 29.05.2012)

Wikipedia.org: *Sigøynere*

<http://www.partidaromilor.ro/> (lest 15.04.2015)

<http://wikipedia.org/wiki/sigynerne> (lest 28.05.2015)

Vedlegg: 1**Intervjuguide:**

- 1) Hva kjennetegner en Rudari i det Rumenske samfunnet i dag etter revolusjonen?
- 2) Hvordan ser en ung Rudari for seg mulighetene for fremtidig posisjon i samfunnet? Hva utgjør mulighetene og hva utgjør hindringene?
- 3) Hva betyr familiebakgrunn og bosted for minoritets ungdoms (Rudari) motivasjon og mulighet for høyere utdanning?
- 4) Hvilke tiltak gjøres fra myndighetenes side for å legge til rette for minoriteter slik at de får adgang og mulighet for høyer utdanning?
- 5) Marginalisere arbeidsgivere minoriteter og på hvilken måte?
- 6) Hvilke kriterier må til for at en fra minoriteten skal kunne inneha et leder verv i lokal samfunnet?
- 7) Hvordan vil reaksjonen være om en fra Rudari blir betrodd en leder stilling lokalt?
- 8) Hva kjennetegner en leder?
- 9) Hvilke politiske og økonomiske aspekter er den største utfordring for en fra minoriteten å «klatre opp» samfunns stigen?
- 10) Hvilke drømmer har de unge Rudari for fremtiden?

